

Autoreferat

1. **Imię i nazwisko:** Marta Bąkiewicz
2. **Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej**

- 2010 – uzyskanie stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa nadanego przez Radę Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach na podstawie rozprawy doktorskiej *Literatur und Zeitgeschichte im publizistischen Werk Max von der Grüns*
Promotor: prof. dr hab. Grażyna Barbara Szewczyk
- 2004 – uzyskanie tytułu magistra filologii germańskiej nadanego przez Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Zielonogórskiego na podstawie pracy magisterskiej *Das realistische Kinder- und Jugendbuch im Schaffen Christine Nöstlingers*

3. **Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych**

Okres zatrudnienia: 1.10.2018 – do dzisiaj

Jednostka: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Instytut Lingwistyki Stosowanej)

Stanowisko: adiunkt

Okres zatrudnienia: 1.05.2014 – 30.09.2018

Jednostka: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Polsko-Niemiecki Instytut Badawczy w Collegium Polonicum)

Stanowisko: adiunkt

Okres zatrudnienia: 1.11.2012 – 30.04.2014

Jednostka: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Polsko-Niemiecki Instytut Badawczy w Collegium Polonicum w Słubicach)

Stanowisko: asystent dyrektora Polsko-Niemieckiego Instytutu Badawczego w Collegium Polonicum w Słubicach

Okres zatrudnienia: 1.10.2011 – 31.10.2012

Jednostka: Uniwersytet Śląski w Katowicach (Instytut Filologii Germańskiej)

Stanowisko: asystent naukowo-dydaktyczny

Okres zatrudnienia: 1.10.2007 – 30.06.2008

Jednostka: Uniwersytet Śląski w Katowicach (Instytut Filologii Germańskiej)

Stanowisko: asystent naukowo-dydaktyczny

1.10.2006 – 7.06.2010

Studia doktoranckie w zakresie literaturoznawstwa na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

4. **Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.**

Tytuł osiągnięcia naukowego:

Monografia autorska

Literackie dorzecze Odry. Wokół narracji polskich i niemieckich twórców po 1945 roku, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2024, ss. 345. ISBN 978-83-232-4243-7. (Punktacja MEiN:120 pkt. dla humanistów)

Rozprawa pt. *Literackie dorzecze Odry. Wokół narracji polskich i niemieckich twórców po 1945 roku* wskazana jako główne osiągnięcie naukowe stanowi pierwszą w literaturoznawstwie monograficzną próbę scharakteryzowania roli i znaczenia rzeki Odry w literaturze i kulturze Polski i Niemiec. Struktura pracy przedstawia się następująco: przedmowa; część I (o charakterze wprowadzającym i metodologicznym) zatytułowana *Wstępne „zanurzenie”*, z następującymi rozdziałami: *Cel i przedmiot badań, Literackie dorzecze. Zarys koncepcji badawczej, Odrzańska toponimia w polskim i niemieckim krajobrazie literackim, Odra w polskich i niemieckich badaniach literackich*; część II (stanowiąca część analityczną) zatytułowana *Odra i jej literackie dopływy*, z następującymi rozdziałami: *Korzenie, Wrastanie, Nowe pogranicze, „Przewoźnicy odrzańscy”, Wyobrażenia ludowe* oraz zakończenie. Końcowymi fragmentami rozprawy są: aneks, bibliografia, indeks nazwisk, indeks miejscowości i niemieckojęzyczne streszczenie.

Celem monografii jest określenie miejsca Odry w literaturze, podkreślenie jej znaczenia kulturowego w utworach twórców polskich i niemieckich po 1945 roku, eksploracja literackiego motywu Odry oraz przestrzeni nadodrzańskiej z uwzględnieniem relacji między Odrą a człowiekiem. Następująco sformułowane tezy stanowią punkt wyjścia do przeprowadzonych w monografii analiz: (1) Odra jako motyw literacki jest nieodłącznym elementem zarówno historii literatury polskiej, jak i historii literatury niemieckiej, (2) Odra jako nośnik wielu rozmaitych znaczeń funkcjonuje w procesie historycznoliterackim obu narodów pod postacią licznych tematów, (3) Odra jest – w ujęciu historycznoliterackim – dopiero po 1945 roku motywem łączącym literaturę polską i niemiecką.

Rozprawa stanowi na gruncie nauki polskiej i niemieckiej pierwsze komparatystyczne studium literaturoznawcze poświęcone scharakteryzowaniu literackiego dorzecza Odry, opracowane na obszernym, polsko-niemieckim korpusie tekstowym. Rzeka Odra nie została dotychczas ani w polskim, ani w niemieckim literaturoznawstwie rozpoznana i usystematyzowana jako motyw. Wybór tekstów do analizy stanowił jedno z trudniejszych wyzwań w początkowej fazie pracy nad rozprawą. Pierwsze ważne zadanie badawcze polegało na zgromadzeniu literatury podmiotu z motywem Odry, z której następnie wyodrębniony został korpus tekstowy. Należy podkreślić, że utwory z motywem Odry są rozproszone, a ich tytuły nie zawsze wskazują na geograficzne usytuowanie światów narracyjnych. Innymi słowy: nie każdy tekst (literacki, paraliteracki), w którym występuje Odra jako motyw lub jego tematyczna realizacja, zawiera w swym tytule toponim Odry. Zatem już pierwszy etap badań uświadamiał konieczność sformułowania i zastosowania rozbudowanego klucza poszukiwań. Ten klucz stanowiła Odra, należało jednak w poszukiwaniach wziąć pod uwagę teksty, których fabuła osadzona jest w mniejszych lub większych miejscowościach dorzecza Odry. Nakreślone powyżej okoliczności związane z dotarciem do tekstów będących przedmiotem analizy czyniły ten etap prac odkrywczym i zarazem mozolnym.

W pracy nad rozprawą korzystałam ze zbiorów wielu bibliotek i archiwów, w tym m.in. biblioteki Collegium Polonicum w Słubicach, biblioteki w Deutsches Polen-Institut w Darmstadt, działu śląskoznawczego Biblioteki Śląskiej w Katowicach, Książnicy Pomorskiej w Szczecinie, działu regionalnego Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze, biblioteki w Leibniz-Institut für Raumbezogene Sozialforschung w Erkner, biblioteki w Oberschlesisches Landesmuseum w Ratingen, archiwum im. Karla Dedeciusa w Collegium Polonicum w Słubicach, archiwum Theodora Fontanego w Poczdamie. Na korpus tekstowy składają się wybrane polskie i niemieckie utwory powstałe po 1945 roku i w XXI stuleciu, których autorów łączyły lub nadal łączą biograficzne bądź twórcze związki z Odrą i regionami położonymi w jej dorzeczu. Powstałe po 1945 roku utwory polskich i niemieckich pisarzy o tematyce odrzańskiej charakteryzują się różnicowaniem gatunkowym. W monografii skupiam uwagę na prozie, gatunkach z pogranicza literatury pięknej, literatury faktu i publicystyki (m.in. reportaże, pamiętniki, wspomnienia) i na dramacie; w celu poszerzenia obszaru refleksji sięgam także do przykładów z poezji. Analiza obejmuje utwory literatury pięknej, prozę fikcyjną i niefikcyjną, autobiograficzną, a także podania i legendy. Do analiz włączone zostały także teksty powstałe przed 1945 rokiem celem poszerzenia pola

rozpoznań. Poniższe zestawienie (tabela 1) prezentuje w porządku chronologicznym teksty poddane analizie.

Tabela 1. Korpus tekstowy

Lp.	Autor	Tytuł utworu	Data wydania
1.	Fontane Theodor	<i>Wanderungen durch die Mark Brandenburg. Zweiter Band: Oderland</i>	1863
2.	Fontane Theodor	<i>Unterm Birnbaum. Kriminalgeschichte</i>	1885
3.	Kułtuniak Jerzy (i in.)	<i>Spotkanie z rzeką. Notatki z podróży biegiem Odry</i>	1961
4.	Koniusz Izabella	<i>Figle wodnika</i>	1962
5.	Niekrawietz Hans	<i>Ein Leben für die Oder</i>	1964
6.	Cieciński Witold	<i>Flisacy na Odrze</i>	1965
7.	Storm Ruth	<i>Odersaga. Das Schloß am Strom</i>	1965
8.	Liskowacki Ryszard	<i>Powrót z tamtego brzegu</i>	1966
9.	Różewicz Tadeusz	<i>Most płynie do Szczecina</i>	1967
10.	Liskowacki Ryszard	„Brzeg”	1968
11.	Sylwanowicz Barbara	<i>Szczecin – mój dom</i>	1974
12.	Auderska Halina	<i>Babie lato</i>	1976
13.	Glade Heinz	<i>Die Brücke</i>	1976
14.	Glade Heinz	<i>Frankfurter Impressionen</i>	1976
15.	Niekrawietz Hans	<i>Der Wind weht von der Oder</i>	1976
16.	Kijonka Tadeusz	<i>Arteria węgla</i>	1977
17.	Scholtis August	<i>Sage vom Wassermann</i>	1977
18.	Dobkiewiczowa Kornelia	<i>O trzech braciach z Opola</i>	1978
19.	Neutsch Erik	<i>Der Hirt</i>	1978
20.	Orchowski Seweryn	<i>Odra</i>	1981
21.	Wolna Henryka	<i>Odrzysko</i>	1982
22.	Czarnecki Zenon	<i>Zemsta boginek</i>	1987
23.	Szymanowska Irena	<i>Z Krosna do Szczecina</i>	1988
24.	Ryss Robert	<i>A mury runę</i>	1990
25.	Ryss Robert	<i>Mit odwiecznej wrogości</i>	1994
26.	Haffner Peter	<i>Frankfurt an der Oder / Ślubice</i>	2002
27.	Kneip Matthias	<i>Oder</i>	2002
28.	Rada Uwe	<i>Ans Ende der Welt. Von Berlin nach Frankfurt (Oder)</i>	2004
29.	Ryss Robert	<i>Spojrzenie przez rzekę, spojrzenie na siebie</i>	2005
30.	Ryss Robert	<i>Kraina tajemnic i obietnic</i>	2010
31.	Ryss Robert	<i>Oddolne pogranicze</i>	2010
32.	Krone Annette	<i>Odrasine</i>	2012
33.	Sidorska-Ryczkowska Maria	<i>Klucze do rzeki</i>	2013
34.	Krone Annette	<i>Mit der ewigen Oder</i>	2014
35.	Ryss Robert	<i>Jak żyje się Polakowi w dawnej Nowej Marchii</i>	2015
36.	Kneip Matthias	<i>Die Oder bei Czelin / Zellin. Eine Grenze im Fluss</i>	2016
37.	Sallmann Bernhard	<i>Oderland. Fontane (film)</i>	2016
38.	Kneip Matthias	<i>Weil die Grenze zwischen Deutschland und Polen fließend ist</i>	2017
39.	Rutkowska Helena	<i>Nimfa wodna</i>	2017
40.	Grzelka Marek	<i>O rzeczonym wodniku, który nowosolskiego rybaka szczęścia pozbawił</i>	2018
41.	Hensel Kerstin	<i>Die Flötenfinger des Birnbaums</i>	2019

W części I zatytułowanej *Wstępne „zanurzenie”* przedstawiam – poza celem i przedmiotem badań – koncepcję monografii. Określone w niej pole badawcze obejmuje rozpoznanie i szczegółowe opracowanie motywu Odry w nawiązaniu do tekstów, których narracje osadzone są w dorzeczu rzeki. Przyjęta koncepcja umożliwiła kompleksowe spojrzenie na regiony nadodrzańskie i doświadczenia ludzi związane z Odrą w narracjach twórców odwołujących się do różnych czasów i odcinków rzeki oraz na wyodrębnienie reprezentacji motywu Odry i kluczowych tematów. Pojęcie literackiego dorzecza pozwoliło mi zespolić wiele perspektyw czasoprzestrzennych i scalić pojedyncze autorskie narracje, nie pozbawiając ich jednostkowego i indywidualnego charakteru. Umożliwiło także uwzględnienie specyfiki regionów, do których te narracje się odnoszą, i traktowanie ich wszystkich jako całości wraz z „przyływami” wciąż nowych tematów. Obszerne pole semantyczne metafory literackiego dorzecza umożliwia wzbogacenie narracji o rzece narracjami metaforycznie rozumianego pojęcia dopływu. Dla przyjętej koncepcji badawczej istotne są odwołania do refleksji o dorzeczu poety i geografa Wincentego Pola, a także przykłady zastosowania metafory dorzecza przez pisarzy (Czesława Miłosza, Olę Tokarczuk, Kazimierza Wierzyńskiego, Wolfa Kamppmanna, Czesława Sobkowiaka, Jana Goczoła).

Głównymi kategoriami postępowania badawczego są motyw, temat i przestrzeń. Traktując motyw jako elementarną jednostkę świata przedstawionego, kieruję się ustaleniami belgijskiego literaturoznawcy i komparatysty Raymonda Troussona, definiującego go jako „tworzywo literackie”¹ i „źródł[o], z którego wywodzi się wiele tematów, dalekim wspólnym pnieniem rozlicznych gałęzi”². W nawiązaniu do cytowanego stwierdzenia badacza wychodzę z założenia, że główny nurt Odry jest motywem, natomiast różnorakie sposoby jego realizacji są tematami, czyli dopływami głównego nurtu. Każdy z prezentowanych tematów w drugiej części monografii jest zatem „uszczegółowieniem motywu”³. Odnoszę się również do propozycji metodologicznych Janiny Abramowskiej, które dotyczą serii tematycznych. W nawiązaniu do „metod[y] zmiennych przybliżeń”⁴ wybrałam do analizy reprezentatywne przykłady tekstów ilustrujących określony temat. Kluczowym pojęciem, przejętym za Michałem Głowińskim i wprowadzonym do analiz, jest temat przestrzenny, który podlega – jak definiuje badacz – ewolucjom i różnorakim przekształceniom semantycznym oraz zawiera

---

¹ Raymond Trousson, *Tematy czy motywy?*, w: Halina Janaszek-Ivaničková (red.), *Antologia zagranicznej komparatystyki literackiej*, Warszawa 1997, s. 194.

² Tamże, s. 195.

³ Tamże.

⁴ Janina Abramowska, *Powtórzenia i wybory. Studia z tematyki i poetyki historycznej*, Poznań 1995, s. 49.

rozmaite ładunki znaczeniowe. Pojęcie to w mojej pracy rozszerzam o kontekst, w którym pojawia się Odra. W refleksji metodologicznej sięgam do teorii przestrzennych, w tym do nurtu badań geopoetycznych. Ich zastosowanie i odniesienie do przestrzeni akwaticznej pozwala uchwycić dynamikę rzeki, zmian i przeobrażeń w jej postrzeganiu i w nadawaniu jej znaczeń przez polskich i niemieckich twórców. Opieram się na teoretycznych propozycjach Wolfganga Hallea, Birgit Neumann, Ryszarda Nycza, Elżbiety Konończuk, Magdaleny Marszałek, Sylvii Sasse i Elżbiety Rybickiej. Pomocne w analizie narracji o Odrze są także badania komparatystyczne. Przyjmuję za Grażyną Barbarą Szewczyk, iż komparatystyka literacka jest „praktyczną metodą badania literatury, dzięki której można ocenić funkcjonowanie literatury w międzynarodowym wymiarze i lepiej zrozumieć, co własne i narodowe”⁵. Zestawiam i porównuję polskie i niemieckie utwory literackie i różne teksty kultury.

W części I monografii rekonstruuje obecność toponimii odrzańskiej w polskim i niemieckim krajobrazie literackim po 1945 roku. Rezultatem szeroko zakrojonych badań w tym zakresie jest udokumentowanie występowania toponimu Odry w różnych obszarach kultury, w tym w tytułach czasopism, antologii i zbiorach reportaży. Na podstawie wybranych przykładów wykazałam, że Odra budziła zainteresowanie twórców i wydawców nie tylko z regionów usytuowanych w jej dorzeczu Odry, ale także w regionach od niego oddalonych, co potwierdza potencjał, żywotność i rangę tego tematu. Część I zamyka rozdział przedstawiający stan badań, z którego wynika, że dotychczasowe monografie poświęcone rzece Odrze wyszły spod pióra badaczy reprezentujących wiele różnych dyscyplin nauk humanistycznych, nauk społecznych i nauk o Ziemi. Najbardziej interesowało mnie jednak, jakie prace literaturoznawcze skupione wokół Odry w literaturze zostały dotychczas opublikowane i na nich skoncentrowałam uwagę, podkreślając dotychczasowy wkład badaczy w rozpoznania tego tematu. Z rekonesansu stanu badań płynnie wniosek, że dopiero w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku zaczyna się konstytuować nurt literaturoznawczych badań nad Odrą, a pojawiające się odtąd pojedyncze artykuły podejmują wątki odrzańskie i są poświęcone wybranym pisarzom i makroprzestrzeniom odrzańskim.

Koncepcja literackiego dorzecza Odry znajduje odzwierciedlenie także w części II zatytułowanej *Odra i jej literackie dopływy*, w której zaproponowałam problemowe uporządkowanie zebranego materiału, wyodrębniając i omawiając w pięciu rozdziałach, nazwanych przeze mnie dopływami, różnorodne ujęcia tematyczne Odry w tekstach polskich

---

⁵ Grażyna Barbara Szewczyk, *Literatura – kultura – dialog. Problemy i dylematy współczesnej komparatystyki literackiej*, „Transfer. Reception Studies”, 2016, t. I, s. 25.

i niemieckich autorów. Poszczególne rozdziały w tej części monografii i analizowane w niej teksty łączy motyw Odry – rzeki będącej elementem świata przedstawionego i zarazem przestrzenią doświadczenia, tzn. przestrzenią wypełniającą losy i przeżycia postaci. Praca nad rozpoznaniem tak obszernego zagadnienia badawczego wymagała interdyscyplinarnego podejścia, a w literaturoznawczych analizach zaprezentowanych w pięciu rozdziałach zastosowanie znalazły różne teoretyczne refleksje.

W pierwszym rozdziale pt. *Korzenie* opieram się na teorii niemieckiego historyka Reinharta Kosellecka o warstwach czasu. W nawiązaniu do niej zaproponowałam analizę problematyki „korzeni” nad Odrą, sytuując ją w dwóch różnych wymiarach, dających się odnieść do wyróżnionych przez Kosellecka temporalnych modalności doświadczenia. Punktem wyjścia analizy i podstawą badawczej refleksji są *Wanderungen durch die Mark Brandenburg. Zweiter Band: Das Oderland* Theodora Fontanego. Sytuując ten utwór między przeszłością a teraźniejszością, wykazałam transfer tematu przestrzennego, jakim jest Odra, między poszczególnymi „warstwami czasu”. Rozważania o „korzeniach” nad Odrą pokazują kulturowy charakter topografii odrzańskich. Uwieczniona przez Theodora Fontanego literacka przestrzeń odrzańska stała się inspiracją dla współczesnych twórców literatury i sztuki filmowej, co ilustrują odbyte przez nich podróże śladami XIX-wiecznego pisarza i ich utwory, które poddałam analizie: esej pt. *Die Flötenfinger des Birnbaums* Kerstin Hensel i film pt. *Oderland. Fontane* Bernharda Sallmanna. „Korzenie” nad Odrą łączą się z przestrzenią domu – zarówno w znaczeniu dosłownym, jak i metaforycznym. Związki między człowiekiem a przestrzenią i emocjonalny stosunek bohaterów do rzeki analizuję na podstawie powieści Ruth Storm *Odersaga. Das Schloß am Strom*. W opowiadaniu Erika Neutscha *Der Hirt* Odra jest elementem topograficznym podczas ucieczki bohatera przed zbliżającą się Armią Czerwoną w ostatnich miesiącach II wojny światowej. Wraz z przedostaniem się na drugi brzeg rzeki bohater doświadcza utraty rodzinnych stron i wykorzenia.

Tematykę wrastania w przestrzeń nad Odrą podjęłam w drugim rozdziale pt. *Wrastanie*. Rezultatem analiz są rozpoznania dotyczące funkcji Odry w procesie zakorzeniania ludności przybyłej po 1945 roku na tereny w dorzeczu Odry. Punktem wyjścia są teoretyczne rozważania Anny Zielińskiej oraz Aleksandra Posern-Zielińskiego wpisujące się w kontekst wpływu przestrzeni kulturowej na człowieka. Udokumentowałam narracje oscylujące wokół procesów budowania się nowej społeczności nad Odrą, wskazując, jakie wyobrażenia o relacji człowieka z rzeką wyłaniają się z narracji twórców. Geograficzno-przestrzenne aspekty metafory *theatrum belli* w badaniach motywu Odry prześledziłam w wybranych utworach Ryszarda

Liskowackiego tematyzujących forsowanie Odry, tj. powieści *Powrót z tamtego brzegu* i nieopublikowanym dramacie „Brzeg”. Analizie poddałam także narracje o doświadczeniach związanych z przybyciem nad Odrę w tekstach wspomnieniowych Witolda Ciecińskiego *Flisacy na Odrze*, Ireny Szymanowskiej *Z Krosna do Szczecina*, Seweryna Orchowskiego *Odra*, Barbary Sylwanowicz *Szczecin – mój dom*. Tematykę zadomawiania się nad Odrą i jej rolę w procesie identyfikacji z nowym miejscem za pomocą desygnatów przestrzeni odrzańskiej podjęłam w interpretacji powieści Haliny Auderskiej *Babie lato*. Wskazałam także na szczególnie rodzaj więzi z przestrzenią odrzańską, jaki wyłania się z powieści Marii Sidorskiej-Ryczkowskiej *Klucze do rzeki*, w której przestrzeń nosi znamiona palimpsestowości. Odra została pokazana tu jako rzeka łącząca przeszłość i teraźniejszość, „przepływając” przez biografie byłych i obecnych mieszkańców miasteczka, w którym usytuowana została fabuła utworu.

Temat polsko-niemieckiego pogranicza, związki między przestrzenią rzeczną i geograficzną oraz funkcjonowanie Odry w krajobrazie politycznym omawiam w rozdziale trzecim pt. *Nowe pogranicze*. Wprowadzenie do analiz stanowią rozważania na temat Odry jako składnika politycznego krajobrazu oparte na tekstach historyka Karla Schlögela, socjologów Andrzeja Kwileckiego, Bohdana Jałowieckiego oraz antropologa Aleksandra Posern-Zielińskiego. Zilustrowaniu tematu przestrzennego służy analiza tekstów publicystycznych Roberta Ryssa, reportaży Heinza Glädego (*Die Brücke, Frankfurter Impressionen*), Petera Haffnera (*Frankfurt an der Oder / Słubice*), Uwego Rady [*Ans Ende der Welt. Von Berlin nach Frankfurt (Oder)*] i prozy poetyckiej Matthiasa Kneipa (*Oder, Die Oder bei Czelin/Zellin. Eine Grenze im Fluss, Weil die Grenze zwischen Deutschland und Polen fließend ist*). Ich narracje wyrastają z odbytych przez nich podróży na polsko-niemieckim pograniczu, które przedstawiam jako przestrzeń doświadczaną.

Należy przy tym dodać, że Odra była na przełomie XX i XXI wieku miejscem spotkań polskich i niemieckich twórców kultury, które przyjęły formę rejsów literackich. Ich genezę, cele i przebieg rekonstruuje na podstawie wspomnień pisarzy, a także opierając się na materiałach archiwalnych i prasowych.

Odra jako temat przestrzenny dotyczący społeczności zawodowo związanej z rzeką jest przedmiotem namysłu w rozdziale czwartym pt. „*Przewoźnicy odrzańscy*”. Wprowadzeniem do rozważań o społeczno-kulturowej funkcji przestrzeni rzecznej są prace i studia badawcze Oskara Kolberga, Bohdana Jałowieckiego i Doroty Simonides. Podstawę refleksji badawczej nad narracjami portretującymi „przewoźników odrzańskich” stanowiły: reportaże Hansa

Niekrawietza (*Ein Leben für die Oder*), Tadeusza Różewicza (*Most płynie do Szczecina*), Henryka Jantosa, Jerzego Kułtuniaka i Zdzisława Romanowskiego (*Spotkanie z rzeką. Notatki z podróży z biegiem Odry*), Tadeusza Kijonki (*Arteria węgla*), a także powieści Henryki Wolnej (*Odrzysko*) oraz Annette Krone (*Mit der ewigen Oder*). Z analizy wyłonił się ponadregionalny i ponadczasowy charakter tematu przestrzennego, prowadząc do konkluzji, że etos pracy na Odrze pielęgnowany był zarówno przez Niemców zamieszkujących Nadodrze przed 1945 rokiem, jak i osiedlonych tam Polaków po roku 1945.

Ostatni, piąty rozdział pt. *Wyobrażenia ludowe* koncentruje się na Odrze jako temacie przestrzennym skorelowanym z wyobrażeniami ludowymi. Korzystając z badań etnografów i folklorystów, m.in. Doroty Simonides, Janusza Bohdanowicza, Joanny i Ryszarda Tomickich, Reinharda Schmooka, poszukuję odpowiedzi na pytanie, jakie tradycje, zwyczaje i wierzenia ludności zamieszkującej nadodrzańskie miejscowości opisane zostały przez polskich i niemieckich pisarzy na kartach literatury o tematyce odrzańskiej. Prezentuję literacką wizję świata odrzańskiego wyłaniającą się z tekstów: Izabelli Koniusz *Figle wodnika*, Augusta Scholtisa *Sage vom Wassermann*, Kornelii Dobkiewiczowej *O trzech braciach z Opola*, Marka Grzelki *O rzeczonym wodniku, który nowosolskiego rybaka szczęścia pozbawił*, Heleny Rutkowskiej *Nimfa wodna*, Annette Krone *Odrasine*, Zenona Czarneckiego *Zemsta boginek*, Hansa Niekrawietza *Der Wind weht von der Oder*. Ostatni rozdział tej części monografii stanowi propozycję spojrzenia na relacje między literaturą i przestrzenią rzeczną z perspektywy kultury ludowej. Sięgając do terminologii wybitnego teoretyka literatury Henryka Markiewicza (transpozycja czasoprzestrzenna, reinterpretacja, transformacja), skupiam się na historyczno-literackich mechanizmach kreowania postaci nadprzyrodzonych (takich jak wodniki, nimfy, nixy, boginki, mory) w narracjach twórców osadzających fabuły nad rzeką.

Uzupełnieniem refleksji badawczej i rozważań prezentowanych w monografii są zamieszczone w aneksie wywiady z ludźmi świata kultury i nauki: Wolfem Kampmannem (pisarzem i dziennikarzem muzycznym), Uwem Radą (pisarzem i publicystą), Januszem Wójcikiem (poetą i publicystą), Matthiasem Kneipem (pisarzem i publicystą), Dorotą Simonides (folklorystką), Annette Krone (pisarką), Marią Sidorską-Ryczkowską (pisarką) oraz Bernhardem Sallmannem (reżyserem filmowym). Obecność Odry w ich w twórczości stała się impulsem do każdego z wywiadów, których celem było rozpoznanie i ukazanie znaczenia tej rzeki w ich działalności pisarskiej i artystycznej. Potwierdziło się moje założenie, że Odra inspirowała i nadal inspiruje (nie tylko) pisarzy, zapisując się w ich twórczości w różnoraki

sposób. Bazując na przeprowadzonych przeze mnie wywiadach, można zrekonstruować znaczenie kulturowe rzeki Odry i jej zmieniające się na przestrzeni lat funkcje.

Reasumując, w rozprawie:

- 1) przedstawiłam i scharakteryzowałam Odrę jako motyw literacki, wykazując jego występowanie w literaturze polskiej i niemieckiej oraz uwydatniając m.in. kulturowo-społeczne znaczenie rzeki;
- 2) wykazałam, że Odra:
  - jest nośnikiem wielu znaczeń i wiąże się z różnymi doświadczeniami ludzkimi;
  - występuje w literaturach sąsiadujących ze sobą krajów jako temat w wielu różnych odsłonach,
  - jest stałym elementem krajobrazu literackiego i składnikiem biografii ludzi zamieszkujących nad jej brzegami w przeszłości i teraźniejszości,
  - jest – w ujęciu historycznoliterackim – po 1945 roku motywem łączącym literaturę polską i niemiecką;
- 3) zaprezentowałam autorską koncepcję literackiego dorzecza Odry, proponując własny model jego rozumienia i zastosowania w badaniach literaturoznawczych;
- 4) wykazałam, że literackie dorzecze Odry:
  - jest obszarem, w którym dochodzi do ciągłego transferu i cyrkulacji tematów, wątków i idei, przekraczających granice regionów, brzegów, a także granice czasu,
  - jest zdeterminowane (analogicznie do przestrzeni geograficznej i specyfiki dorzecza uwarunkowanego dopływami) dopływami tematycznymi zasilającymi główny nurt (czyli motyw Odry) oraz wyobraźnią wpływającą na kształt literackiego dorzecza; tyle ilu poetów, pisarzy, tyle literackich narracji łączących się w polskich, niemieckich lub polsko-niemieckich dopływach,
  - cechuje nieustająca cyrkulacja pomiędzy przestrzenią literatury i przestrzenią rzeczną;
- 5) analiza motywu rzeki Odry uzupełniona została o materiał pochodzący z wywiadów, które przeprowadziłam z polskimi i niemieckimi twórcami kultury.

Zawartość monografii *Literackie dorzecze Odry* nie wyczerpuje możliwości dalszego eksplorowania tego tematu i zagadnienia badawczego. Do perspektyw i dalszych inspiracji badawczych zaliczam następujące zagadnienia:

- motyw Odry w czasopiśmiennictwie, w szczególności teksty poetyckie i publicystyczne (o tematyce odrzańskiej) publikowane w szczecińskich „Pograniczach”, lubuskim „Nadodrzu”, w śląskich „Poglądach”, a także współcześnie wydawanej wrocławskiej „Odrze”,
- porównanie motywu Odry z motywem innych rzek, które pełniły w przeszłości lub nadal pełnią funkcję graniczną,
- motyw Odry w polskim i w niemieckim filmie, w literaturze dla dzieci i młodzieży, w słuchowiskach radiowych, poezji oraz literaturze niemieckiej powstałej do 1945 roku.

Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Moje publikacje naukowe obejmują kilka obszarów badawczych:

- Literatura świata pracy

Prowadzone przeze mnie badania koncentrowały się wokół twórczości Maxa von der Grüna i literatury świata pracy. Przed doktoratem opublikowałam dwa artykuły poświęcone temu zagadnieniu. W artykule pt. *Die literarische Biografie Max von der Grüns* (2009) rekonstruuje biografię Maxa von der Grüna i dokonuję syntezy jego najważniejszych utworów. Wizerunki reprezentantek młodego pokolenia na przykładzie wybranych powieści tego autora analizuję w artykule *Die Tochtergestalten und ihre Schicksale im Prosawerk Max von der Grüns – dargestellt an den Romanen „Männer in zweifacher Nacht“, „Irrlicht und Feuer“, „Stellenweise Glatteis“, „Flächenbrand“* (2009). Po doktoracie kontynuowałam badania literatury świata pracy, co znalazło swoje odzwierciedlenie w artykule *Zwischen Veränderungswillen und Konsumzwang. Der Mensch und die Arbeit in Max von der Grüns Roman „Irrlicht und Feuer“* (2011), w którym przedstawiam relacje człowieka z przestrzenią zautomatyzowanego świata pracy. W roku 2015 opublikowałam monografię pt. *Literatura, społeczeństwo i polityka w twórczości publicystycznej Maxa von der Grüna* na podstawie niemieckojęzycznej rozprawy doktorskiej. Przedmiotem podjętej w monografii analizy jest rozproszona w archiwach i słabo rozpoznana twórczość publicystyczna Maxa von der Grüna. Rozprawa stanowi pierwszą próbę syntetycznego ujęcia różnych kontekstów twórczości

publicystycznej von der Grūna oraz jej analizę treściową. Badania osadzone zostały w kontekście przemian społeczno-politycznych w Niemczech w latach 60. i 70. XX wieku i ukierunkowane zostały na ukazanie postawy ideowej pisarza zaangażowanego zarówno społecznie, jak i politycznie. Na poddany analizie korpus tekstowy składają się artykuły, eseje, felietony, niepublikowane typoskrypty, wywiady udzielone przez pisarza, a także niepublikowane maszynopisy z jego spuścizny znajdującej się we Fritz-Hüser-Institut w Dortmundzie, w którym przeprowadzałam kwerendy. Bogaty korpus tekstowy służył mi do przedstawienia zaangażowania von der Grūna w życie kulturalno-literackie i polityczno-społeczne. Do tematu związków literatura – społeczeństwo – polityka nawiązuję w artykule „*Działanie przez odsłanianie*”. *Max von der Grün jako pisarz zaangażowany* (2018), w którym zajmuję się problematyką literatury zaangażowanej, koncentrując uwagę m.in. na sposobie definiowania przez von der Grūna roli pisarza w społeczeństwie.

- **Recepcja literatury i komparatystyka literacka**

W dorobku publikacyjnym znajdują odzwierciedlenie moje zainteresowania naukowe ogniskujące się wokół zagadnień różnych aspektów recepcji i komparatystyki literackiej. W artykule *Deutsche Kritiker über die Theateraufführung von Gerhart Hauptmanns „Vor Sonnenaufgang“* (2013) podjęłam problematykę dotyczącą odbioru inscenizacji dramatu Gerharta Hauptmanna *Vor Sonnenaufgang* w niemieckich teatrach. Analizę związków między literaturą a dramatem i teatrem pogłębiłam, współpracując z Grażyną Barbarą Szewczyk i Zbigniewem Feliszewskim nad monografią zbiorową *Wokół Bertolta Brechta. Studia i szkice* (2016). W opublikowanym w tej monografii zbiorowej artykule *Dialektyka dobra i zła. Teatralne inscenizacje „Dobrego człowieka z Seczuanu”* koncentruję się na udokumentowaniu historii scenicznych realizacji dramatu *Dobry człowiek z Seczuanu* na deskach teatrów we wschodnich i zachodnich Niemczech. W tym celu wykorzystałam recenzje przedstawień opublikowane w czasopiśmie „Theater heute” i „Theater der Zeit”. Zagadnieniem recepcji zajmuję się także w artykule pt. *Von Venedig über Zauberberg bis nach Ägypten. Zur Rezeption Thomas Manns im Werk von Eberhard Hilscher* (2014), w którym przedstawiam główne wątki twórczości niemieckiego pisarza Thomasa Manna w ujęciu badawczym Eberharda Hilschera w jego krytyczno-literackich artykułach. W obszar upowszechniania wiedzy o Eberhardzie Hilscherze i prowadzonych badań na temat jego twórczości wpisują się dwie dalsze publikacje: wykonane przeze mnie tłumaczenie na język niemiecki publikacji pt. *Eberhard Hilscher i jego*

związki ze *Świebodzinem* (pkt II.5.4 wykazu osiągnięć naukowych), a także artykuł recenzyjny (pkt II.4.2 wykazu osiągnięć naukowych).

Prowadzone przeze mnie badania ukierunkowane są również na analizę muzyczno-literackich związków. Muzycznym interpretacjom twórczości Wisławy Szymborskiej poświęcony jest artykuł pt. *Muzyczno-literackie związki na przykładzie twórczości Wisławy Szymborskiej* (pkt II.5.11 wykazu osiągnięć naukowych). Współczesnej literaturze poświęciłam uwagę w artykule pt. *Die nahe Fremde. Religion im Spannungsverhältnis von Pop-Kultur und Emanzipation* (2014), którego celem jest analiza wybranych powieści Ewy Madeyskiej i Veroniki Peters. W tekście tym sytuuję w centrum namysłu pytanie o to, w jaki sposób sfera sacrum i profanum łączą się i przeplatają w przestrzeniach narracyjnych literatury popularnej.

- Przestrzeń w utworze literackim

Istotne miejsce w polu moich zainteresowań naukowych zajmują badania reprezentacji przestrzeni w literaturze. W artykule *Emocje na granicy. Przestrzeń wojenna w powieści „Wychowanie pod Verdun” Arnolda Zweiga* (2016) zaproponowałam analizę przestrzeni z zastosowaniem takich kategorii badawczych, jak literacka antropologia miejsca, geografia emocji i zmysłów. Pogranicze jako przestrzeń ulegającą polisemantyzacji poddaję refleksji w artykule pt. *Literackie pogranicze Eugeniusza Paukszty* (2015), wskazując na znaczenie i funkcję pogranicza jako elementu konstrukcyjnego powieści pt. *Pogranicze* wspomnianego autora. Poszerzona wersja wydanego w języku polskim artykułu ukazała się w wersji niemieckojęzycznej pt. *Ein literarischer Entwurf des Grenzraumes am Beispiel des Romans „Pogranicze“ von Eugeniusz Paukszta* (2016).

Przestrzeń miejską przedwojennego Wrocławia analizuję w artykule pt. *Obraz Wrocławia w powieści „Schuhbrücke” Wolfa Kampmanna* (2017). Utwór ten jest przykładem literatury odtwarzającej przedwojenną topografię miasta, jego dzielnice, ulice, dzieła architektury XX wieku, których desygnaty znajdują się w realnej przestrzeni, co umożliwia odczytanie powieści jako literackiej mapy Wrocławia. W artykule odnoszę się także do wywiadu przeprowadzonego z pisarzem, w którym podkreślił znaczenie map wykorzystywanych podczas pracy nad tym literackim utworem.

Przestrzeń odrzańska jest tematem artykułu pt. *Fremdheitserfahrungen an der Oder – dargestellt am Beispiel von Wacław Grabkowskis Roman „Dzieci z Wilczego Kąta“* (2022). W centrum analizy usytuowałam Odrę jako integralny element przestrzeni oraz pytanie o funkcję rzeki w powieści w relacji między tym, co obce, a tym, co swojskie. Przestrzeni

odrzańskiej poświęciłam także jeden z najnowszych moich tekstów pt. *The Oder River as a Narrated Landscape and Theater Site: On Jochen Klepper's Novel "Der Kahn der fröhlichen Leute" and Its Staging* (pkt II.5.10 wykazu osiągnięć naukowych), w którym kieruję uwagę w stronę rzeki, stanowiącej przestrzeń narracyjną powieści pt. *Der Kahn der fröhlichen Leute*. Odwołuję się także do projektu „Fluss – Theater – Spektakel”, stanowiącego przykład współczesnej recepcji powieści Kleppera, która staje się scenariuszem inscenizacji teatralnej zaprezentowanej na barce na Odrze. Jochenowi Klepperowi poświęciłam już w 2017 roku artykuł pt. *Znad europejskiej rzeki do światowej metropolii. Przyczynek do literackiej biografii Jochena Kleppera*, przybliżając jego sylwetkę twórczą i najważniejsze dzieła. Odnoszę się także do biografii tego twórcy, związanego początkowo z miastami usytuowanymi nad Odrą (Bytom Odrzański, Głogów, Wrocław), a w późniejszym etapie życia z Berlinem, gdzie zakończył swoje życie śmiercią samobójczą. Odwołuję się do zapisków z jego dzienników, postrzegając je jako istotny dokument oraz świadectwo zniewolenia i prześladowań w III Rzeszy. Wskazuję także najważniejsze miejsca w Berlinie upamiętniające tego pisarza, do których dotarłam w trakcie podjętej podróży badawczej śladami Jochena Kleppera.

- Badania regionalne. Polsko-niemieckie relacje kulturowo-literackie

Rezultaty badań związanych z kulturą i literaturą regionu Ziemi Lubuskiej i polsko-niemieckimi relacjami kulturowo-literackimi zaprezentowałam w kilku publikacjach. Powstałe w ramach projektu naukowo-badawczego pt. *Die kulturgeschichtliche Landschaft des Mittleren Oderraums* artykuły 16 polskich i niemieckich badaczy opublikowane zostały w roku 2016 w tomie zbiorowym pt. *An der mittleren Oder. Eine Kulturlandschaft im deutsch-polnischen Grenzraum*, który ukazał się pod moją redakcją nakładem renomowanego wydawnictwa Ferdinand Schöningh Verlag w Paderborn. W rozdziale *Vorwort: Kultur der Nachbarschaft* zarysowuję specyfikę regionu Ziemi Lubuskiej i jej nazewnictwa, omawiam stan badań literaturoznawczych nad tym regionem, wskazując wyzwania dla współczesnych interdyscyplinarnych badań nad Ziemią Lubuską. Posługując się metaforą palimpsestu, zaproponowałam określenie lubuski palimpsest. W rozdziale *Ein Lebuser Palimpsest zwischen gestern und heute* wyjaśniam sposoby rozumienia tej metafory i możliwości odniesienia jej do Ziemi Lubuskiej i omawiam dyskursy podejmujące temat krajobrazu kulturowego. W roku 2017 wyniki badań projektu opublikowane zostały także w polskojęzycznym tomie zbiorowym pt. *Lubuski palimpsest. W kręgu historii, kultury i literatury polsko-niemieckiego pogranicza*

pod moją redakcją. To wydanie poszerzone zostało o trzy nowe artykuły naukowe i esej literacki poświęcony Odrze.

Próbę pogłębienia wybranych wątków i wzbogacenia refleksji badawczej o nowe aspekty podejmuję w artykule pt. *Kulturowo-historyczny krajobraz Nadodrza w kręgu odpominiań* (2015), posługując się zaproponowanym przez Huberta Orłowskiego pojęciem odpominanie. Odwołuję się do nazewnictwa regionu, przedstawiam różne sposoby i formy upamiętniania niemieckich pisarzy w przestrzeni publicznej Ziemi Lubuskiej, a także omawiam rolę niematerialnych nośników pamięci i form życia literackiego w kształtowaniu krajobrazu kulturowego regionu. Strategiom nawiązywania dialogu z pamięcią poświęcony jest artykuł *Lubuskie w dialogu z pamięcią* (2017). Przywołuję w nim m.in. przykłady oddolnych inicjatyw w mediach społecznościowych, których celem jest budowanie regionalnej tożsamości. To zagadnienie omawiam na przykładzie grup funkcjonujących w mediach społecznościowych i podejmujących tematykę przeszłości regionu.

W badania regionalne wpisuje się artykuł *Vinum vita est. Polsko-niemiecki krajobraz z winem w tle* (2016), w którym formułuję tezę, że winiarstwo i tradycje winogrodnicze pielęgnowane na Ziemi Lubuskiej stanowią kod kulturowy łączący byłych i dzisiejszych mieszkańców regionu. Omawiam motyw wina, winiarstwa i winorośli w niemieckim przedwojennym piśmiennictwie regionalnym i w literaturze lubuskiej.

Polsko-niemieckie kontakty kulturowo-literackie eksplorowałam w artykule *Zwischen Fremdheit und Annäherung. Deutsch-Polnische Nachbarschaft im Spiegel der Literaturzeitschrift „Die Fähre“* (2019), omawiając w nim dwujęzyczne czasopismo kulturowo-literackie „Die Fähre. Deutsch-Polnisches Literatur- und Kulturmagazin / Prom. Niemiecko-polski magazyn literacki i kulturalny”, przedstawiając jego profil i podkreślając rolę w rozwoju polsko-niemieckich relacji. Analizę wybranych opublikowanych w czasopiśmie tekstów poetyckich i publicystycznych sytuuję w kręgach tematycznych: *Wechselwirkung des Oderufers zwischen dem Fremden und Eigenen; Poetische Annäherung; Alte Heimat. Neue Heimat; „... die neue Generation schafft die Verständigung“*.

W artykule *Ziemia Lubuska w polsko-niemieckim dialogu – rekonesans i zarys perspektyw* (pkt II.5.12 wykazu osiągnięć naukowych) stawiam tezę, iż region ten odgrywa ważną rolę w dialogu kultur umacnianym różnymi formami komunikacji. Omawiam sposoby modelowania tego dialogu i jego formy, zastanawiając się nad miejscem polsko-niemieckich dociekań w wieloletniej tradycji badań nad Ziemią Lubuską. Na wybranych przykładach uwypuklam osiągnięcia polsko-niemieckich interdyscyplinarnych zespołów badawczych

rozpoznających problematykę regionu Ziemi Lubuskiej, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru literatury i kultury oraz podkreślam wkład regionalnych czasopism w kształtowanie polsko-niemieckiego dialogu. Podejmuję także próbę zaprezentowania współczesnych form współpracy transgranicznej, sygnalizując możliwe dalsze kierunki badań literaturoznawczych nad Ziemią Lubuską, z uwzględnieniem przekładów współczesnych utworów literackich podejmujących tematykę regionalną na język niemiecki.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

Aktywność naukowo-badawczą realizowałam w latach 2006-2012 w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, od 2012 roku realizuję w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, współpracuję z wieloma uczelniami, instytucjami naukowymi i instytucjami kultury, w kraju i za granicą, co sprzyja internacjonalizacji, współpracy międzyuniwersyteckiej i międzywydziałowej.

W latach 2014-2015 byłam kierownikiem projektu naukowo-badawczego pt. *Die kulturgeschichtliche Landschaft des Mittleren Oderraums* (pkt II.10.1 wykazu osiągnięć naukowych), na realizację którego uzyskałam grant z Polsko-Niemieckiej Fundacji na rzecz Nauki (Deutsch-Polnische Wissenschaftsstiftung). W czasie trwania projektu zorganizowałam konferencję -naukowo-badawczą⁶, która odbyła się w dniach 26-27 listopada 2016 roku w Collegium Polonicum w Słubicach, a wyniki badań opublikowane zostały w zbiorowych monografiach naukowych⁷ (pkt II.3.1 i II.3.2 wykazu osiągnięć naukowych).

Aktywność naukowo-badawczą realizowałam we współpracy z Leibniz-Institut für Raumbezogene Sozialforschung w Erkner (Niemcy). W 2018 roku brałam udział w końcowym etapie międzynarodowego projektu naukowo-badawczego pt. *Socio-Cultural Constructions of*

⁶ Przebieg konferencji został zreferowany w trzech sprawozdaniach: Joanna Kietlińska, *Odkrywanie krajobrazu Środkowego Nadodrza – sprawozdanie z projektu naukowo-badawczego* [„In Gremium. Studia nad historią, kulturą i polityką”, 2016, nr 10, s. 295-300]; Kamila Gieba, *Sprawozdanie z międzynarodowej interdyscyplinarnej konferencji „Kulturowo-historyczny krajobraz Środkowego Nadodrza”* [„Uniwersytet Zielonogórski. Miesięcznik Społeczności Akademickiej”, 2015, nr 2, s. 47-48]; Marta Bąkiewicz, *Pozdrowienie Środkowej Odrze* [„Przegląd Uniwersytecki. Pismo Uniwersytetu Szczecińskiego”, 2015, nr 1-3, s. 40-41]. Relacja z przebiegu konferencji została przedstawiona w materiale filmowym *Z życia Uniwersytetu* [odcinek 159 Studia Filmowego UAM].

⁷ Recenzje monografii zbiorowej *An der mittleren Oder. Eine Kulturlandschaft im deutsch-polnischen Grenzraum* ukazały się w rocznikach i czasopismach w Polsce i w Niemczech: Grzegorz Wilga, *Marta Jadwiga Bąkiewicz (Hg.): „An der mittleren Oder. Eine Kulturlandschaft im deutsch-polnischen Grenzraum”*, „Jahrbuch für Schlesische Kultur und Geschichte”, 2016/2017, Band 57/58, s. 545-547; Nina Nowara-Matusik, *Lubuskie in allen Facetten. Rezension zu: Marta Jadwiga Bąkiewicz (Hg.) „An der mittleren Oder. Eine Kulturlandschaft im deutsch-polnischen Grenzraum”*, „Wortfolge. Szyk Słów”, 2017, nr 1, s. 151-157.

Vulnerability and Resilience. German and Polish Perceptions of Threatening Aquatic Phenomena in Odra River Regions (pkt II.10.5 wykazu osiągnięć naukowych). W charakterze eksperta wzięłam udział w polsko-niemieckich warsztatach w Leibniz-Institut für Raumbezogene Sozialforschung w Erkner (Niemcy). Również w charakterze eksperta uczestniczyłam w 2020 roku w końcowym etapie międzynarodowego projektu naukowo-badawczego pt. *Socio-spatial Transformations in German-Polish „Interstices”. Practices of Debordering and Rebordering (De-Re-Bord)* (pkt II.10.3 wykazu osiągnięć naukowych). Podczas spotkania międzynarodowego zespołu badawczego wygłosiłam wykład pt. *Perception of the Oder River by the contemporary Polish and German creators of culture. Based on (literary) interview* (pkt II.8.2.3 wykazu osiągnięć naukowych). Współpraca z Leibniz-Institut für Raumbezogene Sozialforschung w Erkner zaowocowała także 6-tygodniowym stażem naukowo-badawczym (pkt II.12.2 wykazu osiągnięć naukowych) w tym instytucji naukowej, w trakcie którego realizowałam zadania badawcze wynikające z harmonogramu prac nad rozprawą habilitacyjną.

Współpracowałam także z Kleist-Museum we Frankfurcie nad Odrą w ramach projektu *Über-Setzen verbindet – tłumaczenie łączy* (pkt 10.4 wykazu osiągnięć naukowych) realizowanym w ramach roku tematycznego „Brandenburg in Europa – Europa in Brandenburg”. Pełniłam funkcję wykonawcy modułu „Fließende Grenzen – Płynne granice”. Ponadto pracownicy naukowcy tej instytucji byli uczestnikami projektu *Die kulturgeschichtliche Landschaft des Mittleren Oderraums*, którym kierowałam.

Od roku 2012 współpracuję z Uniwersytetem Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. W trybie konkursu zostałam zakwalifikowana do programu „Mentoring für Postdoktorandinnen” realizowanego na Uniwersytecie Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. Udział (w latach 2014-2015) w tym programie umożliwił mi uczestniczenie w wielu wykładach, a także warsztatach i szkoleniach podnoszących kwalifikacje. Ponadto uczestniczyłam wielokrotnie w kursach doskonalących oferowanych przez Viadrina Center for Graduate Studies (Referat Forschung und Wissenschaftlicher Nachwuchs). W roku 2015 w trybie konkursu otrzymałam z Viadrina Center B/Orders in motion 6-miesięczne Post-Doc-stipendium (pkt II.12.4 wykazu osiągnięć naukowych). Współpracowałam także z Fundacją im. Karla Dedeciusa oraz z Wydziałem Kulturoznawstwa i katedrami wchodzącym w skład tego wydziału. W roku 2021 odbyłam 2-miesięczny staż naukowo-badawczy w Katedrze Literatur Wschodnioeuropejskich (pkt II.12.1 wykazu osiągnięć naukowych), realizując zadania badawcze związane z rozprawą habilitacyjną.

W latach 2013-2015 uczestniczyłam w polsko-niemieckim projekcie pt. *Die Gemeinschaft des Grenzlandes? Zu Problemen der Identifikation mit der Region von polnischen und deutschen Bewohnern des Oderraumes nach 1945* (pkt II.10.6 wykazu osiągnięć naukowych). Na konferencji, która odbyła się w ramach tego projektu, po raz pierwszy zaprezentowałam koncepcję badań literaturoznawczych nad motywem Odry, występując z wykładem pt. *Die kultur-literarische Biographie der Oder. Die Vorstellung eines Habilitationsprojektes*. Byłam ponadto uczestnikiem międzynarodowych projektów naukowo-badawczych: *Poprzez prawo dziedzictwa kulturowego ponad stereotypy* (pkt II.10.2 wykazu osiągnięć naukowych), *Borders, Boundaries, Regions. Literary and Cultural Perspectives on Spaces* (pkt II.16.1 wykazu osiągnięć naukowych) i *Mäander des Kulturtransfers in der katholischen Kirche in Polen und Deutschland* (pkt II.16.2 wykazu osiągnięć naukowych).

W realizacji moich planów naukowych ważnym etapem był udział w Deutsch-Polnische Sommerakademie (Polsko-Niemiecka Letnia Akademia) (pkt II.12.5 wykazu osiągnięć naukowych) w Deutsches Polen-Institut w Darmstadt, podczas której miałam sposobność zaprezentowania koncepcji projektu naukowo-badawczego pt. *Die kulturgeschichtliche Landschaft des Mittleren Oderraums*. Kolejny pobyt w ww. instytucji badawczej miał miejsce w roku 2018. Wówczas w trybie konkursu otrzymałam stypendium i odbyłam 6-tygodniowy staż naukowo-badawczy (pkt II.12.3 wykazu osiągnięć naukowych), realizując zadania badawcze wynikające z harmonogramu prac nad monografią habilitacyjną. Miałam także możliwość zaprezentowania koncepcji i częściowych wyników moich badań podczas publicznego kolokwium naukowego.

Zwięzłe podsumowanie ilościowe odnośnie do aktywności i osiągnięć naukowo-badawczych przedstawia się następująco: 42 publikacje (w tym 2 monografie, włączając monografię wskazaną jako główne osiągnięcie naukowe; 2 redakcje zbiorowych monografii naukowych; 1 współredakcja zbiorowej monografii naukowej; 15 rozdziałów opublikowanych w monografiach naukowych; 10 artykułów w czasopismach naukowych; 3 publikacje (wywiady) w czasopismach kulturalno-literackich; przekład na język niemiecki 2 tekstów naukowych; 1 artykuł i 2 rozdziały i przyjęte do druku; 4 inne teksty (sprawozdania); 18 wykładów wygłoszonych na ogólnopolskich i międzynarodowych (lub polsko-niemieckich) konferencjach naukowych; 19 wykładów gościnnych, otwartych oraz innych wystąpień; udział w komitetach naukowych lub organizacyjnych 4 konferencji naukowych; kierowanie 1 projektem naukowo-badawczym; uczestnictwo w 7 projektach naukowo-badawczych;

odbycie 6 staży w jednostkach naukowych w Niemczech (włączając uzyskanie 2 stypendiów naukowo-badawczych).

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę

Pierwszym ważnym obszarem mojej pracy zawodowej jest działalność dydaktyczna, a aktywność w tym zakresie przejawiam od roku 2006, w którym podjęłam studia doktoranckie na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. W latach 2006-2012 związana byłam z Instytutem Filologii Germańskiej (Zakład Teorii Literatury i Komparatystyki Literackiej) Uniwersytetu Śląskiego. Od roku 2012 do dziś jestem nieprzerwanie pracownikiem Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W latach 2012-2014 byłam zatrudniona w Polsko-Niemieckim Instytucie Badawczym w Collegium Polonicum (wspólna jednostka naukowo-badawcza Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą), na stanowisku asystenta dyrektora Polsko-Niemieckiego Instytutu Badawczego, natomiast w latach 2014-2018 zatrudniona byłam w ww. jednostce uniwersyteckiej na stanowisku adiunkta w charakterze pracownika badawczego, nadal pełniąc funkcję asystenta dyrektora. W latach 2012-2018 nie prowadziłam zajęć dydaktycznych. Natomiast od roku 2018 jestem zatrudniona na stanowisku adiunkta w Instytucie Lingwistyki Stosowanej (Zakład Dydaktyki Kultury i Mediów) na Wydziale Neofilologii i od tego czasu kontynuuję aktywność zawodową w charakterze pracownika badawczo-dydaktycznego.

Doświadczenie dydaktyczne zdobywałam i zdobywam na studiach I i II stopnia na następujących kierunkach i specjalnościach studiów:

Uniwersytet Śląski w Katowicach:

- filologia germańska
  - specjalność: kultura i literatura krajów niemieckojęzycznych
  - specjalność nauczycielska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu:

- lingwistyka stosowana
  - specjalność: język niemiecki z językiem angielskim
  - specjalność: język angielski z językiem niemieckim od podstaw
  - specjalność: Applied Linguistics and Intercultural Communication
  - specjalność: lingwistyka komputerowa
- filologia rosyjska z lingwistyką stosowaną

- studia o Polsce (wspólny kierunek Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą)

Dotychczasowy dorobek dydaktyczny obejmuje prowadzenie wykładów, konwersatoriów i ćwiczeń w zakresie takich przedmiotów, jak:

- wstęp do literaturoznawstwa
- interpretacje literackie
- przekład literatury pięknej (konwersatorium)
- przekład – teoria i praktyka (wykład)
- język perswazji i reklamy
- historia i literatura na polsko-niemieckim pograniczu
- Grenze – interdisziplinäre Perspektive(n) The Polish-German border – interdisciplinary perspective(s)

Wśród ww. dorobku w obszarze dydaktyki moim szczególnym osiągnięciem jest opracowanie autorskiego programu przedmiotu Grenze – interdisziplinäre Perspektive(n) [The Polish-German border – interdisciplinary perspective(s)] dla kierunku lingwistyka stosowana dla dwóch specjalności: język angielski z językiem niemieckim od podstaw i Applied Linguistics and Intercultural Communication.

Mam także wieloletnie doświadczenie w nauczaniu przedmiotu Praktyczna Nauka Języka Niemieckiego (PNJN) na wszystkich poziomach określonych ramami Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego. Ponadto nabyłam doświadczenie w zakresie organizacji dydaktyki poprzez m.in. pełnienie w Instytucie Lingwistyki Stosowanej od roku 2019 funkcji koordynatora PNJN na 2. roku na kierunku Lingwistyka stosowana (studia I stopnia, specjalność: język angielski z językiem niemieckim od podstaw), koordynując proces dydaktyczny i prace zespołu nauczycieli akademickich wykładających ten przedmiot, przygotowując merytorycznie i organizacyjnie egzaminy z tego przedmiotu oraz przewodnicząc komisjom egzaminacyjnym.

Dotychczas byłam recenzentką 8 prac licencjackich oraz jednej pracy magisterskiej.

Wprowadzam także innowacje dydaktyczne. Za przykład posłużyć może zorganizowane przeze mnie w roku akademickim 2018/2019 w Instytucie Lingwistyki Stosowanej dla studentów I roku studiów magisterskich (specjalizacja translatoryka) seminarium naukowego pt. *LiteraturÜBERsetzen. Sztuka translatorska Karla Dedeciusa*, które odbyło się we współpracy z Fundacją im. Karla Dedeciusa przy Uniwersytecie Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. W autorskim programie prowadzonych przeze mnie

wykładów *Przekład: teoria i praktyka* na kierunku Studia o Polsce w Collegium Polonicum w Słubicach uwzględniam wizyty studyjne w Archiwum im. Karla Dedeciusa oraz warsztaty dla studentów organizowane we współpracy z Fundacją im. Karla Dedeciusa.

W 2024 roku byłam współorganizatorką i współautorką programu polsko-niemieckich warsztatów dydaktycznych pt. *Grenzüberschreitendes Lernen im öffentlichen Raum*, które odbyły się w Zamku Trebnitz Centrum Edukacji i Spotkań (Brandenburgia) i w Collegium Polonicum w Słubicach. W warsztatach wzięli udział studenci Instytutu Lingwistyki Stosowanej UAM i studenci z Uniwersytetu w Trewirze. Warsztaty miały na celu zaznajomienie studentów ze specyfiką kulturową, społeczną i historyczną polsko-niemieckiego pogranicza i wypracowanie metod i materiałów dydaktycznych dotyczących tematyki przygranicznej w kontekście edukacji szkolnej i akademickiej.

W ramach I Dnia Wiedzy o Niemczech w Collegium Polonicum (w 2023 roku) przygotowałam i przeprowadziłam warsztaty pt. *Odra i jej tajemnice. Śladami niksy odrzańskiej i wodnika w niemieckiej literaturze i sztuce*. W ramach Poznańskiego Festiwalu Nauki i Sztuki oraz Dnia Otwartych Drzwi w Collegium Polonicum (w 2016 roku) przygotowałam i przeprowadziłam warsztaty dydaktyczne pt. *Moja #mała #ojczyzna. Lubuskie w dobie nowych mediów*. W ww. warsztatach dydaktycznych wzięli udział uczniowie szkół ponadpodstawowych i studenci.

W ramach porozumienia partnerskiego pomiędzy Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Collegium Polonicum) a Zespołem Szkół Licealnych im. Zbigniewa Herberta w Słubicach objęłam patronatem uczniów ww. słubickiego liceum, prowadząc w roku akademickim/szkolnym 2017/2018 zajęcia dydaktyczne (język niemiecki dla obcokrajowców).

Dodam, że doświadczenie dydaktyczne zaczęłam zdobywać tuż po ukończeniu studiów magisterskich. W okresie 1.09.2004 – 31.08.2009 byłam zatrudniona na stanowisku nauczyciela języka niemieckiego w Zespole Szkół Agroekonomicznych i Ogólnokształcących w Nakle Śląskim. Wspomnieć chciałabym także o dydaktycznej aktywności realizowanej w okresie 1.10.2010–20.02.2011 w Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych w Jastrzębiu Zdroju, gdzie prowadziłam wykłady i ćwiczenia z historii literatury niemieckiej.

Drugim ważnym obszarem mojej aktywności zawodowej jest działalność organizacyjna w strukturach Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i w jego poszczególnych jednostkach, w których realizowałam i realizuję moją aktywność zawodową. W roku 2012 zostałam zatrudniona w trybie konkursu na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na stanowisku administracyjnym asystenta dyrektora wówczas nowo powstającego (dziś

nieistniejącego już) Polsko-Niemieckiego Instytutu Badawczego. Funkcję tę w pełniłam także podczas zatrudnienia ww. instytucie na stanowisku adiunkta, łącząc aktywność naukowo-badawczą z powierzonymi mi obowiązkami organizacyjnymi, które realizowałam współpracując z jednostkami organizacyjnymi Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytetu Europejskiego Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. Zakres moich obowiązków obejmował koordynowanie wielu obszarów działalności Instytutu (w tym m.in. sprawy administracyjne, kadrowe, finansowe, sprawozdawczość z działalności Instytutu).

W roku akademickim 2022/2023 pełniłam – w ramach zastępstwa – funkcję kierownika Zakładu Dydaktyki Kultury i Mediów (Instytut Lingwistyki Stosowanej). Włączam się w inicjatywy realizowane w Zakładzie mające na celu popularyzowanie kultury krajów niemieckojęzycznych i jestem jedną z opiekunek sekcji koła naukowego (sekcja kultury i mediów niemieckojęzycznych).

Jestem aktywna w obszarze organizacji nauki, mając na uwadze konieczność pozyskiwania grantów na badania. Za szczególne osiągnięcie postrzegam uzyskanie grantu z Polsko-Niemieckiej Fundacji na rzecz Nauki, który umożliwił mi realizację projektu naukowo-badawczego, oraz przyznanie mi w trybie konkursu stypendium przez Deutsches Polen-Institut i Viadrina Center B/Orders in motion.

Włączałam się aktywnie w funkcjonowanie życia naukowego uczelni, organizując lub współorganizując konferencje naukowe (wskazane w pkt. II.9 wykazu osiągnięć naukowych).

Trzecim ważnym obszarem aktywności zawodowej jest popularyzacja nauki i badań w kraju, za granicą i na polsko-niemieckim pograniczu, co stanowi istotny filar misji przyświecającej mojej pracy akademickiej. Aktywność mającą na celu transfer wiedzy, upowszechnianie wyników badań i ich prezentację szerokiemu gronu odbiorców poprzez wygłaszanie wykładów naukowych, popularnonaukowych, wykładów otwartych i prelekcji, zarówno w Polsce, jak i w Niemczech, udokumentowałam w wykazie (pkt II.8.1. i pkt II.8.2 wykazu osiągnięć naukowych), który potwierdza także współpracę z krajowymi i zagranicznymi środowiskami naukowymi i otoczeniem społecznym (kultury).

W osiągnięcia popularyzujące naukę wpisuje się nawiązana przed kilkoma laty współpraca z Wojewódzką i Miejską Biblioteką Publiczną im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze. Wówczas Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Collegium Polonicum) został partnerem w konkursie o wieloletniej tradycji, przyczyniającym się do wspierania życia literackiego, kulturalnego i popularnonaukowego, jakim jest Lubuski Wawrzyn Naukowy. W jego ramach przyznawana jest Nagroda Rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza

w Poznaniu. W roku 2023 i 2024 byłam członkiem Kapituły Konkursowej. Z tą instytucją współpracuję również w innych obszarach. Brałam udział w pracach zespołu założycielskiego powołanej w 2023 roku Pracowni Badań nad Literaturą Regionalną, której jestem członkiem. Byłam ponadto członkiem jury konkursu pod nazwą „Noworoczne wierszowanie”.

Równie istotnym obszarem mojej aktywności mającym na celu upowszechnianie badań literaturoznawczych i samej literatury są spotkania autorskie, które organizowałam we współpracy z renomowanymi polskimi i niemieckimi jednostkami naukowo-badawczymi i instytucjami kultury. Spotkania te miały ścisły związek z prowadzonymi przeze mnie badaniami. W dużej mierze pełniły także funkcję popularyzatorską. Opracowany cykl wydarzeń literackich według autorskiej koncepcji miał także na celu skierowanie uwagi na Odrę jako motyw i temat literacki. Moderowałam poniżej wyszczególnione wydarzenia, które adresowane były do szerokiego grona odbiorców:

- spotkanie autorskie z pisarką Annette Krone pt. *Oder – Litera – Tour. Marta Bąkiewicz im literarischen Gespräch mit Anette Krone* (4.01.2018), w którym udział wzięli m.in. studenci Collegium Polonicum;
- spotkanie z pisarką Marią Sidorską-Ryckowską zorganizowane przeze mnie w ramach Poznańskiego Festiwalu Nauki i Sztuki oraz Dnia Otwartych Drzwi w Collegium (25.04.2018). Także w tym wydarzeniu udział wzięli studenci Collegium Polonicum;
- spotkanie autorskie z Tiną Stroheker (31.07.2018), które odbyło się w ramach projektu pt. *Über-Setzen verbindet – tłumaczenie łączy* i miało miejsce podczas rejsu Odrą. Wzięli w nim udział mieszkańcy ze Słubic i z Frankfurtu nad Odrą;
- spotkanie literackie z Uwem Radą (26.03.2017) odbywające się na statku na Odrze (w ramach 4. Kongresu Polonoznawczego „Płynne granice”, który odbywał się na Uniwersytecie Europejskim Viadrina i w Collegium Polonicum w Słubicach).

Popularyzacji nauki służyły także następujące aktywności:

- udział w audycjach poświęconych publikacji *Lubuski palimpsest. W kręgu historii, kultury i literatury polsko-niemieckiego pogranicza* w Radiu Zachód (9.02.2018) i Radiu Index (9.02.2018);
- udzielenie wywiadów na temat prowadzonej działalności naukowo-badawczej, których wynikiem są artykuły dziennikarza i publicysty Dietricha Schrödera: *Weißer Flecken im Lebuser Land* („Märkische Oderzeitung”, 7.01.2015) oraz *Wie das Lebuser Land nach 1945 zur Heimat für Polen wurde* („Märkische Oderzeitung”, 10.05.2017);

- udział w dyskusji plenarnej pt. *Was heißt Heimat heute?* (10.10.2014) w Zamku Trebnitz – Centrum Edukacji i Spotkań (Schloß Trebnitz – Bildungs- und Begegnungszentrum e. V.) emitowanej w Inforadio rbb;
- udział w nagraniach do filmu pt. *Odra i Warta dla turystów*, odcinek 2: *Historia*, wyemitowanym 13.08.2014 roku w TVP Gorzów Wielkopolski.

Ważnym obszarem działalności popularyzatorskiej podkreślającej różne aspekty polsko-niemieckiej współpracy jest utworzony przeze mnie (wraz z Christophem Bruckhoffem i dr. Justusem Werdinem) w 2017 roku we Frankfurcie nad Odrą polsko-niemieckiego Salonu Odrzańskiego (Oder-Salon). Biorą w nim udział ludzie nauki i kultury zainteresowani polsko-niemieckim dialogiem i dyskusją na temat literatury. Moderuję te spotkania, a na każdym z nich – celem popularyzowania wyników moich badań – prezentuję tekst literacki z motywem Odry (polskie teksty prezentuję we własnym przekładzie). Pierwsze spotkanie odbyło się w roku 2017 pod hasłem: „Oderraum – Herzstück Europas, oder?”. Inicjatywa Salonu Odrzańskiego (Oder-Salon) kontynuowana jest do dziś.

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

W 2023 roku otrzymałam Nagrodę Rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (nagroda zespołowa II stopnia) za osiągnięcia w pracy dydaktycznej.

W 2015 roku otrzymałam Nagrodę Rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (nagroda zespołowa II stopnia) za osiągnięcia w pracy organizacyjnej.

W 2006 roku ukończyłam na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (Kolegium Języka Biznesu w Sosnowcu) dwusemestralne studia podyplomowe *Język Niemiecki w biznesie*.

Marta Bolińska

(podpis wnioskodawcy)